

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

УДК 347:378

DOI 10.37772/2309-9275-2021-1(16)-23

ШМАТКОВ ДАНІЛ ІГОРОВИЧ

кандидат педагогічних наук, доцент, старший науковий співробітник Науково-дослідного інституту правового забезпечення інноваційного розвитку Національної академії правових наук України, Харків, Україна

ORCID: <http://orcid.org/0000-0003-2952-4070>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗМІСТУ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ: СИСТЕМАТИЧНИЙ ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

У результаті систематичного аналізу літератури встановлено, що частота та обсяг звернень до цифрової компетентності з позицій права у міжнародних освітніх дослідженнях знаходяться на низькому рівні. Учені здебільшого аналізують освітні закони, менше – авторське право, практично не вивчають загальні питання права інтелектуальної власності.

Ключові слова: цифрова компетентність, право, авторське право, інтелектуальна власність, систематичний огляд літератури.

Постановка проблеми. У березні 2021 року Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації, одним із яких є розроблення та затвердження опису цифрової компетентності (рамки цифрової компетентності) та відповідних рамок цифрових компетентностей для основних професійних груп за сферами економічної діяльності [15]. Мінцифри відзвітувало про розроблення та впровадження відповідних рамок цифрових компетентностей, а також 30 березня оприлюднило документ [13; 14], що містить 4 виміри, 6 сфер, 30 компетентностей та 6 рівнів володіння цифровими навичками.

Хоча у документі йде мова про те, що «перекладений та адаптований проект цієї Рамки було обговорено та удосконалено в експертному середовищі», певні недоліки авторами не були усунуті. Наприклад, цілком очевидно, що розробники не досить чітко розділяють терміни «компетентність» та «компетенція», що знаходить відображення в опублікованій Рамці і створює певну плутанину. Цей факт можна було помітити ще у процесі громадського обговорення на початку весни 2021 року ще у більшому масштабі, але неточності залишилися.

Через те, що «за основу взято європейську концептуально-еталонну модель цифрових компетентностей для громадян DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens та рекомендації у

сфері цифрових компетентностей від європейських та міжнародних інституцій» [14], більшу частину змісту документа, цілком логічно, складають напрацювання європейських учених. Тому дискусійні питання для подальших доопрацювань Рамки можливо адресувати як до розробників української версії Рамки, так і до розробників європейської версії.

У порівнянні з відомою Рамкою DQ [4], DigComp 2.1: The Digital Competence Framework for Citizens не містить такого ґрунтовного відображення правових питань загалом та питань інтелектуальної власності зокрема. Наприклад, до рамки DQ включено компетентність «Управління правами інтелектуальної власності» – здатність розуміти та керувати правами інтелектуальної власності (наприклад, авторськими правами, товарними знаками та патентами) під час використання та створення вмісту та технологій. Тобто ця компетентність значно ширше представлена у Рамці DQ, DigComp 2.1 же більше фокусується на поверхневому включенні авторського права у зміст Рамки. Відповідно до документу DQ, компетентність передбачає розуміння прав щодо володіння та поєднання цифрових творів, розрізнення творчого використання та привласнення робіт, вміння легального завантаження, використання стратегій захисту власних та чужих творів, відстеження різноманітних змін, формування довіри, відповідальність, самоповагу та повагу до інших. Згідно із компетентністю

люди отримують навички проектування, розвитку та адаптації знань, контенту і технологій.

Подібні аспекти є актуальними в умовах адаптації законодавств країн світу до викликів Цифрової Ери. Тому питання необхідності відображення правових аспектів у змісті рамок цифрових компетентностей є важливим і потребує більш детального аналізу.

Метою представленої праці є встановлення частоти та обсягу звернень до цифрової компетентності з позицій права у міжнародних освітніх дослідженнях.

Огляд забезпечить обговорення критичних аспектів, що стосуються теми. Він завершується пропозиціями щодо подальших досліджень та обмеженнями дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Схожі між собою науково обгрунтовані методи систематичного огляду міжнародних досліджень щодо представлення окремих питань звернень до цифрової грамотності та цифрової компетентності були проаналізовані у працях таких вчених, як М. Спанте, С. Софткова Хашемі, М. Лундін, А. Алджерс, Ф. Піттерссон.

Огляди [7; 10] спираються на систематичний пошук літератури у вибраних базах даних і містять критерії включення та виключення публікацій, відібраних для процесу рецензування, а також забезпечують прозорість у процесі відбору [1; 2]. Науковцями [7; 10] обралися такі бази, як Web of Science, Scopus, ERIC, Academic Search Elite, за якими проведено пошук за відповідними ключовими словами.

Для зменшення кількості публікацій для читання та точності пошуку інформації, процес обмежувався пошуком за заголовком, рефератом та ключовими словами [8; 10]. Було визначено публікації, які чітко обговорювали поняття цифрової компетентності та цифрової грамотності [10]; при цьому передбачалось те, що якщо автори включили ці поняття до переліку відібраних, то ці поняття є центральними для публікацій [11].

Для звуження кількості публікацій, вченими встановлювались певні критерії, а саме: публікації повинні бути повнотекстовими рецензованими статтями [7], рецензіями або доповідями на конференціях [10; 16], написаними англійською мовою. Обмеження щодо року видання як визначалися [7], так і ні [10]. Таким чином, вченими проведено систематичний процес ідентифікації, скринінгу, оцінки прийнятності та остаточного включення наукових праць.

У процесі сортування у дослідженнях було застосовано наступні критерії: визначення у працях основних термінів, дисципліна, контекст (країна), мета (практичні дидактичні зміни, розвиток компетентності студентів, розвиток компетентності викладачів, розвиток освітньої системи), рівень аналізу (мікро, мезо, макро), метод збору даних (інтерв'ю,

опитування, аналіз документів, тощо) [10]. Після сортування авторами встановлювався рівень зв'язку цифрової грамотності та цифрової компетентності з досліджуваними питаннями як результат дослідження [10] або як повторне сортування для подальшого встановлення зв'язку з конкретними темами [7].

З представленого короткого аналізу можливо зробити висновок, що підходи до систематичного аналізу літератури є близькими з невеликими відмінностями. При цьому вони є науково обгрунтованими, прозорими і максимально об'єктивними. Дослідження частоти та обсягу звернень до цифрової компетентності з позицій права у міжнародних дослідженнях розроблено на засадах проаналізованих підходів, його методологію описано у наступному розділі.

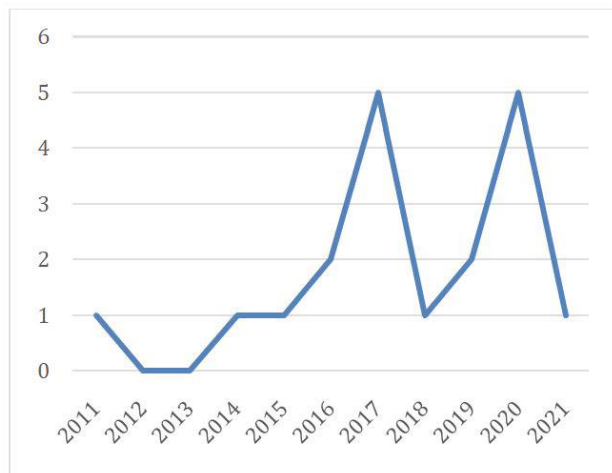
Виклад основного матеріалу. Представлене дослідження ґрунтується на систематичному пошуку і аналізі літератури за ключовим словом «digital competence» в базі Education Resources Information Center (ERIC). Ця база компілює освітні дослідження, що відповідає ключовому пошуковому терміну, та забезпечує досягнення мети представленої статті у контексті встановлення міждисциплінарних зв'язків освітніх питань з правовими аспектами.

Пошук проводився у червні 2021 року і включав аналіз заголовку, реферату, ключових слів та основного тексту для підвищення ефективності процесу і адекватності результатів.

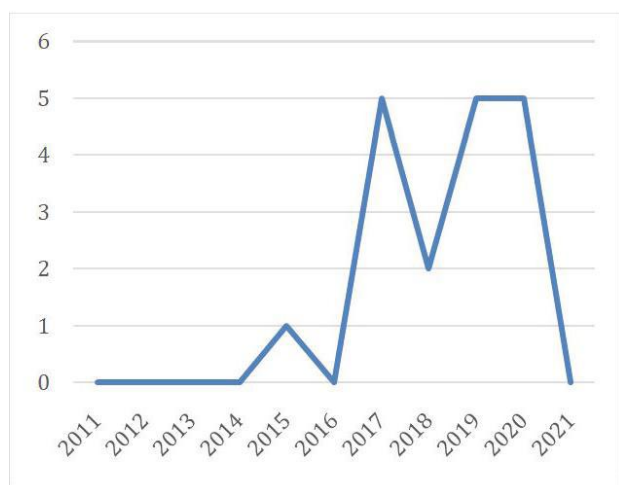
У зоні дослідницького інтересу знаходились повнотекстові рецензовані англомовні статті, у яких містилося центральне поняття цифрової компетентності зі зверненнями до правових аспектів її змісту, що стало першим критерієм фільтрування публікацій. Після цього завдання полягало у відборі публікацій, що демонструють звернення до цифрової компетентності з позицій права за наступними напрямками (у відповідності із масштабом питань): загальні правові питання, загальні питання права інтелектуальної власності, конкретний об'єкт права інтелектуальної власності; та доповненні результатів країнами авторів, метою (загальні дидактичні удосконалення або дидактичні удосконалення, спрямовані на правові аспекти змісту), роком публікації та характером звернення до правових аспектів (аналіз, цитування або несистематичне звернення).

За пошуковим словом «digital competence» в базі ERIC виявлено 80 повнотекстових рецензованих праць. Після виключення праць за критерієм відсутності ключових слів «law», «leg» (legal, legislative, legislation), «intellectual» (property), «copyright», «patent», «trademark» статей, що не містили поняття цифрової компетентності зі зверненнями до правових

аспектів, проаналізовано 31 роботу (39% від початкової кількості). У 49% випадків учені обмежувались цитуванням певних правових аспектів у контексті формування цифрової компетентності, у 51% – виконували їх аналіз. Розподіл за роками представлено на рис. 1 (а, б).

а) аналіз

б) цитування

Рисунок 1 – Розподіл звернень до позицій права у міжнародних дослідженнях цифрової компетентності

Необхідно звернути увагу на зростання за останні п'ять років в розглянутих дослідженнях інтересу до загальних правових питань, загальних питань інтелектуальної власності та конкретних об'єктів права інтелектуальної власності. При цьому загальним правовим питанням (здебільшого законодавству у сфері освіти) приділено увагу у 54% виявлених випадків, загальним питанням права інтелектуальної власності – у 8% випадків, конкретному об'єкту права інтелектуальної власності (у переважній більшості – авторському праву) – у 38% випадків. Необхідно зазначити, що в одному документі автори іноді зверталися до декількох питань, що розглядаються. Помножуючи встановлені показники на 0,39 (частина праць від початкової кількості), можливо визначити загальний інтерес дослідників, праці яких представлені на ресурсі ERIC, до звернень до цифрової компетентності з позицій права. Очевидно, що цей інтерес знаходиться на рівні нижче середнього за всіма аспектами.

За країнами, що представляли вчені, які здійснювали теоретичні та емпіричні дослідження, дані розподілилися наступним чином (табл.).

Найбільшу кількість результатів у контексті теми опублікували вчені з Іспанії (15), ідентифіковано по дві публікації вчених з Румунії, Туреччини та України, інші країни в дослідженні представлені не більш ніж однією науковою працею.

Мета-аналіз або якісний аналіз здійснено відносно праць, які містили думки або розробки авторів (окрім цитувань) та, відповідно, формували розуміння цифрової компетентності з позицій права. Варто зазначити, що подібні матеріали у переважній більшості містили одне – декілька узагальнюючих речень, тому їх представлення у цій роботі не є виправданим. Лише одна робота мала на меті розробку дидактичних удосконалень, спрямованих на правові аспекти змісту і розглядала загальні правові питання [5].

Таблиця 1 – Розподіл результатів дослідження за країнами

Вибірки	Іспанія	Румунія	Туреччина	Україна	Бельгія, Бразилія, Литва, Малайзія, Мексика, ОАЕ, Саудівська Аравія, Уругвай, Чехія, Швеція
Загальна кількість досліджень, од	15	2	2	2	10
% випадків розгляду загальних правових питань	65	50	33	66	42

Вибірки	Іспанія	Румунія	Туреччина	Україна	Бельгія, Бразилія, Литва, Малайзія, Мексика, ОАЕ, Саудівська Аравія, Уругвай, Чехія, Швеція
% випадків розгляду загальних питань права інтелектуальної власності	6	0	0	0	16
% випадків розгляду конкретного об'єкту права інтелектуальної власності	29	50	67	33	42

Лише один автор ґрунтовно аналізує авторське право у контексті формування цифрової компетентності [3]. Жоден з авторів не говорить про інші об'єкти інтелектуальної власності (наприклад, патенти чи знаки для товарів і послуг, про що, наприклад, іде мова у рамці DQ). Один з авторів у спробі здійснити подібний аналіз сформулював некоректне твердження про те, що відсутність політики щодо авторських прав для захисту конкретних ноу-хау виробництва є слабким місцем сучасної освіти [12] – у правових режимах різних країн існують різні механізми

захисту ноу-хау виробництв, але авторське право в цьому контексті навряд чи є найдієвішим. Останнє проаналізоване джерело є досить показовим в проєкції встановлення якості звернень до цифрової компетентності з позицій права у міжнародних освітніх дослідженнях.

Таким чином, методика здійснення систематичного аналізу відповідно до мети представленої статті було удосконалено у порівнянні з відомими працями [7; 10]. Здійснений аналіз можливо представити схематично (рис.2)

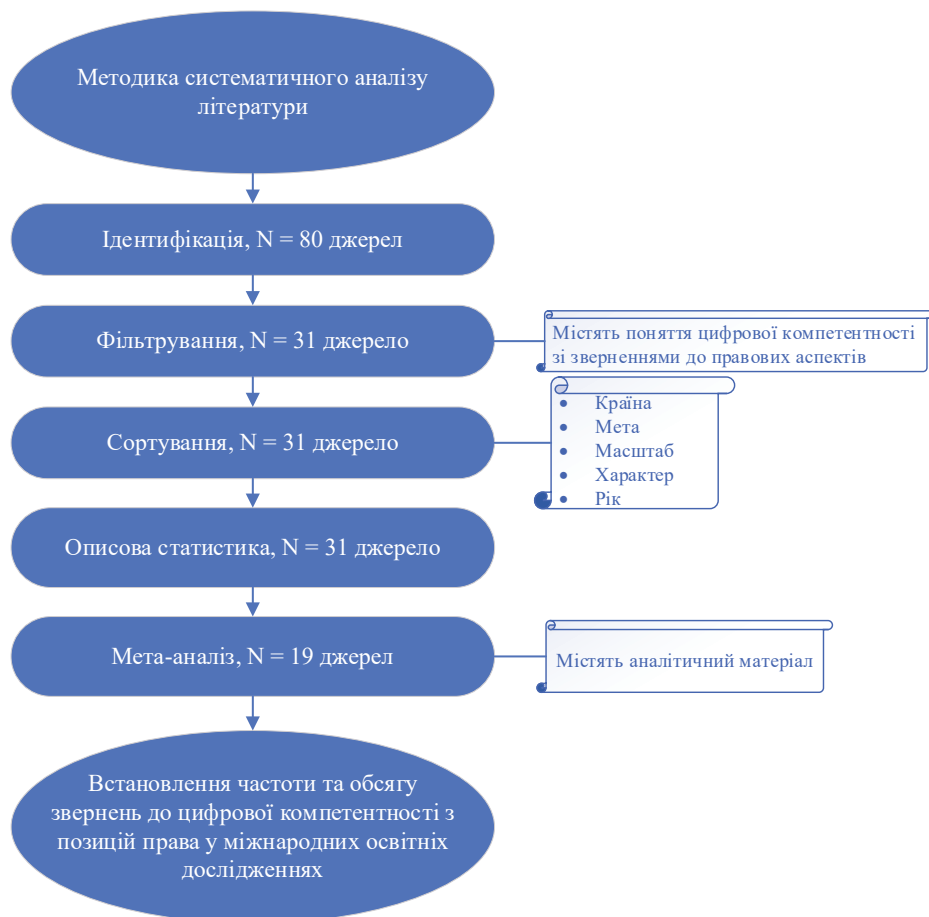

Рисунок 2 – Методика здійснення систематичного аналізу літератури у відповідності з метою даного дослідження

Висновки. У результаті систематичного аналізу літератури встановлено, що частота та обсяг звернень до цифрової компетентності з позицій права у міжнародних освітніх дослідженнях знаходяться на низькому рівні. Учені здебільшого аналізують освітні закони, менше – авторське право, практично не вивчають загальні питання права інтелектуальної власності. Такий брак дослідницького інтересу знаходить відображення і у Рамці цифрової компетентності для громадян DigComp 2.1.

Так само, як освітяни практично нехтують спеціальними розділами права, спеціалісти з цифровізації припускаються помилок в документах, що стосуються освіти (раніше наведено приклад плутанини у базових педагогічних термінах в Рамці), та інколи демонструють недостатнє розуміння засад права інтелектуальної власності [17]. Хоча Рамка стала проривним документом в Україні, що обґрунтовує зміст цифрової компетентності, і є результатом досліджень, проведених в ЄС, та певних доопрацювань в українському експертному середовищі, документ потребує більшої консолідації учених, більшої міждисциплінарності та більшої обґрунтованості.

Так, авторське право є важливим напрямом цифрового розвитку, є притаманним не тільки кре-

ативним індустріям [9]; Директива ЄС 2019/790 Про авторське право та суміжні права на єдиному цифровому ринку [6], що спрямована на збільшення зростання європейської цифрової економіки, встановлює необхідність досягнення справедливого балансу між правами та інтересами авторів та інших правовласників. Але опублікована Рамка потребує як представлення пропущених питань інтелектуальної власності в цілому, так і більш детальний розгляд авторського права [17], що може стати результатом наступних ітерацій розробки документу із вивченням досвіду інших країн, більш ґрунтовних напрацювань та долученням нових експертів.

Обмеженням представленого дослідження є використання лише однієї пошукової бази (ERIC), яка містить наукові праці з вузького напрямку (освіта), що було обумовлено контекстом і метою роботи. Для розширення аналізу міждисциплінарних зв'язків та достовірності результатів перспектива подальших досліджень полягає у вивченні рівня розвитку проблеми за іншими соціальними та гуманітарними напрямками, а також за загальними авторитетними базами наукових праць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Bendermacher, G. W. G., Oude Egbrink, M. G. A., Wolfhagen, I. H. A. P., Dolmans, D. H. J. M. Unravelling quality culture in higher education: A realist review. *Higher Education*. 2017. № 73(1). P. 39-60.
2. Connolly, T. M., Boyle, E. A., MacArthur, E., Hainey, T., & Boyle, J. M. A systematic literature review of empirical evidence on computer games and serious games. *Computers & Education*. 2012. No. 59(2). P. 661–686. DOI:10.1016/j.compedu.2012.03.004.
3. Dell'Acqua, S. eLearning Hubs and Edu-business: How Private Companies Can Serve Common Good: The Case of Samsung School. *Universal Journal of Educational Research*. 2015. No. 3(8). P. 530–535. DOI: 10.13189/ujer.2015.030808.
4. DQ Global Standards Report. Common Framework for Digital Literacy, Skills and Readiness. DQ Institute. 2019. URL: <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/DQGlobalStandardsReport2019.pdf>.
5. Leshchenko, M., Tymchuk, L., Pavlenko, N., & Ruban, L. Democratic values and digital skills of students in higher educational establishments of Poland and Ukraine. *Advanced Education*. 2020. No. 7(15). P. 105–115.
6. On copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC: Directive (EU) 2019/790. European Parliament, Council of the European Union. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>.
7. Pettersson, F. On the issues of digital competence in educational contexts – a review of literature. *Education and Information Technologies*. 2018. No. 23. P. 1005-1021. <https://doi.org/10.1007/s10639-017-9649-3>.
8. Savolainen, R. Information seeking and searching strategies as plans and patterns of action: A conceptual analysis. *Journal of Documentation*. 2016. No. 72(6). P. 1154–1180.
9. Shmatkov, D. Does Copyright Only Serve the Creative Industries? *International Conference on Business Management, Innovation, and Sustainability (ICBMIS)*. 2020. URL: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3709072>.
10. Spante, M., Hashemi, S. S., Lundin, M., & Algers, A. Digital competence and digital literacy in higher education research: Systematic review of concept use. *Cogent Education*. 2018. 5(1). Art. 1519143. URL: <https://doi.org/10.1080/2331186X.2018.1519143>.
11. Syed, R., & Collins-Thompson, K. Optimizing search results for human learning goal. *Information Retrieval Journal*. 2017. 20, 506–523. DOI:10.1007/s10791-017-9303-0.

12. Vázquez-Cano, E., Martín-Monje, E., & Castrillo de Larreta-Azelain, M. D. Analysis of PLEs' Implementation under OER Design as a Productive Teaching-Learning Strategy in Higher Education. A Case Study at Universidad Nacional de Educación a Distancia. *Digital Education Review*. 2016. No. 29. P. 62-85.
13. Мінцифри оприлюднює Рамку цифрової компетентності для громадян. Урядовий портал. 2021. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-oprilyudnyue-ramku-cifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan>.
14. Опис цифрової компетентності для громадян України: Міністерство цифрової трансформації України, 2021. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf.
15. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 167 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#n13>.
16. Шматков Д. Редукція змісту навчання технічних дисциплін: огляд європейського досвіду. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2015. Вип. 48-49. С. 160-165.
17. Шматков Д. Аналіз представлення змісту права інтелектуальної власності у Рамці цифрових компетентностей для громадян України (DigCompUA for Citizens 2.1). *Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки Індустрії 4.0*: матеріали круглого столу (м. Харків, 19 травня 2021 р.). Харків, 2021.

REFERENCES

1. Bendermacher, G. W. G., Oude Egbrink, M. G. A., Wolfhagen, I. H. A. P., & Dolmans, D. H. J. M. (2017). Unraveling quality culture in higher education: A realist review. *Higher Education*, 73(1), 39-60.
2. Connolly, T. M., Boyle, E. A., MacArthur, E., Hainey, T., & Boyle, J. M. (2012). A systematic literature review of empirical evidence on computer games and serious games. *Computers & Education*, 59(2), 661-686. DOI:10.1016/j.compedu.2012.03.004.
3. Dell'Acqua, S. (2015) eLearning Hubs and Edu-business: How Private Companies Can Serve Common Good: The Case of Samsung School. *Universal Journal of Educational Research*, 3(8), 530-535. DOI: 10.13189/ujer.2015.030808.
4. Directive (EU) 2019/790 (2019). *On copyright and related rights in the Digital Single Market and amending Directives 96/9/EC and 2001/29/EC*. European Parliament, Council of the European Union. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/790/oj>.
5. DQ Institute (2019). *Common Framework for Digital Literacy, Skills and Readiness*. DQ Global Standards Report. URL: <https://www.dqinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/DQGlobalStandardsReport2019.pdf>.
6. Leshchenko, M., Tymchuk, L., Pavlenko, N., & Ruban, L. (2020). Democratic values and digital skills of students in higher educational establishments of Poland and Ukraine. *Advanced Education*, 7(15), 105-115.
7. Ministerstvo tsyfrovoi transformatsii Ukrainy (2021). Opys tsyfrovoi kompetentnosti dlia hromadian Ukrainy. URL: https://thedigital.gov.ua/storage/uploads/files/news_post/2021/3/mintsifra-oprilyudnyue-ramku-tsifrovoi-kompetentnosti-dlya-gromadyan/%D0%9E%D0%A0%20%D0%A6%D0%9A.pdf [in Ukrainian].
8. Pettersson, F. (2018). On the issues of digital competence in educational contexts – a review of literature. *Education and Information Technologies*, 23, 1005-1021. URL: <https://doi.org/10.1007/s10639-017-9649-3>.
9. Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku tsyfrovyykh kompetentnostei ta zatverdzhennia planu zakhodiv z yii realizatsii : Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 03.03.2021 r. № 167-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#n13>.
10. Savolainen, R. (2016). Information seeking and searching strategies as plans and patterns of action: A conceptual analysis. *Journal of Documentation*, 72(6), 1154-1180.
11. Shmatkov, D. (2015). Reduktsiia zmistu navchannia tekhnichnykh dystsyplin: ohliad yevropeiskoho dosvidu. *Problems of engineering-pedagogical education*, 48-49, 160-165. [in Ukrainian].
12. Shmatkov, D. (2020). Does Copyright Only Serve the Creative Industries? *International Conference on Business Management, Innovation, and Sustainability (ICBMIS) 2020*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3709072>.
13. Shmatkov, D. (2021). Analiz predstavleniia zmistu prava intelektualnoi vlasnosti u Ramtsi tsyfrovyykh kompetentnosti dlia hromadian Ukrainy (DigCompUA for Citizens 2.1). *Round table «Actual problems of economic activity in the conditions of economy development of Industry 4.0»*. [in Ukrainian].
14. Spante, M., Hashemi, S. S., Lundin, M., & Algers, A. (2018). Digital competence and digital literacy in higher education research: Systematic review of concept use. *Cogent Education*, 5(1), 1519143. URL: <https://doi.org/10.1080/2331186X.2018.1519143>.

15. Syed, R., Collins-Thompson, K. (2017). Optimizing search results for human learning goal. *Information Retrieval Journal*, 20, 506-523. DOI:10.1007/s10791-017-9303-0.
16. Vázquez-Cano, E., Martín-Monje, E., Castrillo de Larreta-Azelain, M. D. (2016). Analysis of PLEs' Implementation under OER Design as a Productive Teaching-Learning Strategy in Higher Education. A Case Study at Universidad Nacional de Educación a Distancia. *Digital Education Review*, 29, 62-85.
17. Uriadovyi portal (2021). Mintsyfry opryliudniue Ramku tsyfrovoyi kompetentnosti dlia hromadian. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-oprilyudnyuye-ramku-cifrovoyi-kompetentnosti-dlya-gromadyan>. [in Ukrainian].

ШМАТКОВ ДАНИИЛ

кандидат педагогических наук, доцент, старший научный сотрудник
Научно-исследовательского института правового обеспечения инновационного развития
Национальной академии правовых наук Украины, Харьков, Украина

ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ СОДЕРЖАНИЯ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ: СИСТЕМАТИЧЕСКИЙ ОБЗОР ЛИТЕРАТУРЫ

В результате систематического анализа литературы установлено, что частота и объем обращений к цифровой компетентности с позиций права в международных образовательных исследованиях находятся на низком уровне. Ученые в основном анализируют образовательные законы, меньше – авторское право, практически не изучают общие вопросы права интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: цифровая компетентность, право, авторское право, интеллектуальная собственность, систематический обзор литературы.

SHMATKOV DANIIL

Ph.D., associate professor, senior research associate of the Scientific and Research Institute
of Providing Legal Framework for the Innovative Development of the National Academy of Law Sciences
of Ukraine, Kharkiv, Ukraine

LEGAL ASPECTS OF THE CONTENT OF DIGITAL COMPETENCE: A SYSTEMATIC REVIEW OF LITERATURE

Problem setting. In March 2021, the Cabinet of Ministers of Ukraine approved the Concept for the Development of Digital Competences and approval of an action plan for its implementation, one of which is the development and approval of a description of digital competence (digital competence framework) and relevant digital competence frameworks for major professional groups. The Ministry of Education and Science reported on the development and implementation of the relevant digital competences framework, and on March, 30 published a document containing 4 dimensions, 6 areas, 30 competences and 6 levels of digital skills. Legal aspects are relevant in terms of adapting the laws to the challenges of the Digital Age. Therefore, the issue of the need to reflect legal aspects in the content of the digital competence framework is important and requires more detailed analysis.

Analysis of recent researches and publications. Methods of systematic review of international research on the presentation of certain issues of referencing to digital literacy and digital competence were analyzed in the works of scientists such as A. Algers, S. S. Hashemi, M. Lundin, F. Pettersson, M. Spante.

The aim of the study is to establish the frequency and quality of referencing to digital competence from a legal standpoint.

The main body of the article. The presented study is based on a systematic search and analysis of the literature with the keyword “digital competence” using ERIC database. The search was conducted in June 2021 and included an analysis of the title, abstract, keywords, and main text to improve the efficiency of the process and the adequacy of the results. The systematic literature review included the following steps: identification, filtering, sorting, descriptive statistics, and meta-analysis.

Using the search term “digital competence” we revealed 80 full-text peer-reviewed works. After excluding articles that did not contain the concept of digital competence legal aspects, 31 works were analyzed (39% of the initial number). In 49% of cases, scholars limited themselves to quoting certain legal aspects in the context of the formation of digital competence, in 51% of cases they performed analysis.

Over the past five years, there has been a growing interest in general legal issues, general intellectual property issues, and specific intellectual property rights. At the same time, general legal issues (mostly legislation in the field of education) were approached in 54% of identified cases, general issues of intellectual property issues – in 8% of cases, specific intellectual property rights (mostly – copyright) – in 38% of cases. Only one work was dedicated to the development didactic improvements aimed at the legal aspects of the content of digital competence. Only one author thoroughly analyzes copyright in the context of the digital competence formation.

Conclusions. The frequency and scale of referencing to digital competence from a legal standpoint in international educational research is low. This lack of research interest is reflected in the Digital Competence Framework for Citizens DigComp 2.1. To expand the analysis of interdisciplinarity and the reliability of the results, the prospect of further research is to study the level of development of the problem in related sciences and other databases.

Keywords: digital competence, law, copyright, intellectual property, systematic literature review.

Шматков Д. І. Правові аспекти змісту цифрової компетентності: систематичний огляд літератури. *Право та інноваційне суспільство*: електрон. наук. вид. 2021. № 1 (16). URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/Shmatkov16.pdf>.